

A türelmi rendelet kihirdetése után a katolikusok igyekeztek kihasználni a joghézagokat, amelyek segítségével akadályozták a protestánsok vallásgyakorlását. Az alábbi levél ennek a jelenségnek tipikus példája. Ebben az esetben a makói református lelkész, Gyarmathi Ferenc levelében Kristovich Imre csanádi püspöknek próbálta meg bebizonyítani a református lelkészek jogát a házasságkötésekkel kapcsolatban. Gyarmathi igazának alátámasztására a türelmi rendeleten kívül több helytartótanácsi végzésre is hivatkozik, amely azt mutatja, hogy a türelmi rendelet önmagában nem biztosította a szabad vallásgyakorlást. Gyarmathi levele másolatban maradt fenn a Temesvári Egyházmegye Levéltárában, ahova a kísérőlevél tanúsága szerint a Helytartótanács küldött egy példányt a csanádi püspök számára.¹ Valószínűleg azért nem az eredeti Gyarmathi-levél található Temesváron, mert a püspökség az ügy elintézésébe bevonta a Helytartótanácsot, és hivatalból elküldték az eredeti levelet. Jelenleg sem a helytartótanács, sem a püspök választát nem ismerjük. A levél érdekessége, hogy Gyarmathi minden esetben akatolikusokról beszél, nem pedig reformátusokról. Minden bizonnyal azért tette ezt, mert tekintettel volt a Makón jelentős számban élő ortodox ruszinokra, akiket szintén hátrányosan érintett a türelmi rendelet korlátozására való törekvés.

Gyarmathi levelében a Helytartótanácsnak 6224-es számú leiratát kifogásolta, mert az a protestánsok házasságait hátrányosan érintette. Ezek szerint az akatolikus házaspárok házasságkötését katolikus anyakönyvben is kellett volna rögzíteni. Gyarmathi levelében ez ellen tiltakozott. Azt kérte, hogy az akatolikusok szabadon gyakorolhassák vallásukat, és a makói akatolikusok esetében a királyi határozat a házasságok katolikus egyházban való kihirdetését ne érintse. Azt is javasolta, hogy a lelkészeket ne jegyezzék be a katolikus jegyzőkönyvbe. Érvelését a Helytartótanács korábbi határozataival, a megelőző türelmi rendelettel igyekezett alátámasztani.

[fol. 1r] 15054

Excellentissime, Illust[rissi]me, ac Re[vere]nd[issi]me Domine Episcopo!

Quam Franciscus Gyarmathy minister acatholicus Makoviensis per co[mi]t[a]tum Csanadiensem super eo constitutus, quare et trinam in ecclesia catholica promulgatione subire, et actus ministeriales registro catholica inferi curare detrectet. Exhibuit, et praefata I[n]c[ly]ta Un[iver]sitas horsum submissi declara[ti]onem Excellentiae V[est]rae in vicem petitae dedicato 28 Febr[uarii] a[n]no C[hristiano] hoc in merito invitationis hisce comunicari. Datum ex Consilio Regio Locum[tenenti]ali Hung[ari]co Budae die 6ª Junii, anno 1785 celebrato.

Ad officia paratissimi
C[omes] Josephus Csaky m[anu] p[ro]p[ria]

Franciscus Skerlec

D[omino] Ep[iscop]o Csanad[iensi] co[mi]t[a]t[u]

Josephus Fodor m[anu] p[ro]p[ria]

¹ Temesvári Egyházmegye Levéltára, Korrespondenz mit der Reformierten Kirche 1785–2012, Gyarmathi Ferenc makói lelkész levele Kristovich Imre csanádi püspökhöz, Makó, 1785. május 8. Másolat.

[fol. 2r] *Copia*

Ad I[ncl]ytam U[nive]rsit[at]em Co[m]it[at]us Csanadiensis.

Incl]yta Universitas, Domini Domini mihi gratiosissimi, Colendissimi!

Ad Gratosum Ex[cellentissimum] Consilii Locumt[enentia]lis Regii Intimatum die 14^a Martii a[nni] c[urrentis] sub n[um]ero 6224 emanatum, quo acatholici Makovienses rationem facti ejus praestare jubentur, cur nempe nec trinam matrimonior[um] suorum in ecclesia catholica promulga[t]ionem subire, nec actus ministeriales registro catholico inferi curare velint, I[ncl]ytae huic U[nive]rsit[at]i Csanadiensi, minister acatholicor[um] Makoviensium infrascriptus nomine suor[um] auditorum *auditorum* demisse ra[t]ionem facti exponens, pro fundamento utriusque facti bina grata Ex[cellentissimum] Consilii Loc[um]t[enentia]lis Regii Intimata ponit, et quidem.

1° Quod trinam acatholicor[um] matrimonior[um] in ecclesia romano catholica promulgationem attinet, quom illa per gra[t]iosum mandatae suae ma[is]t[er]is mandatum die 15 Novembr[is] anni 1784 n[um]ero 25886 per Ex[cellentis]s[im]um Consilium Loc[um]t[enentia]le R[egium] Intimatum, ad loca privato duntaxat Religionis Exercitio vi novi B[enigni] Tolerantialis Decreti provisae, sit restricta, acatholicorum vero Makoviensium Religionis suae Exercitium non privatum, verum publicum sit, per praememoratum gra[t]iosum R[egium] Mandatum jam ante Tolera[t]iale Decretum in actuali ejusdem usu existens adeoque locus artaris vi ejusdem suprafati Gra[t]iosi Mandati Regii, idcirco acatholicos Makovienses Gra[t]iosum illud Mandatum Re[gi]um Matrimonior[um] acatholicor[um] in ecclesia catholica promulga[t]ionem jubens non stringere.

2do Quod actum ministerialium registro catholico infectionem cernit, hujus non praesta[t]ionis ponitur fundamento gra[t]iosum Ex[cellentissimum] Consilii Loc[um]t[enentia]lis R[egii] Intimatum die 27 Sept[embris] 1784 n[um]ero 22428 emanatum, quod quia relationum esse intimatum videtur, radicans se in gra[t]ioso Mandato Re[gi]o normativo die 14 Apr[ili] 1784 n[um]ero 7621 per Ex[cellentis]s[im]um Consil[ium] Loc[um]t[enentia]le Re[gi]um Intimato, illud ministros locor[um] privato duntaxat Religionis Exercitio provisor[um], [fol. 2v] ad actus ministeriales parochi catholico, vel judici nobilium insinuandos ex indictandos obliget. Hinc consequi videtur, acatholicor[um] Makoviensium publico religionis suae exercitio jam multo ante Tolera[t]iale Decretum promulgatum ab initio fere saeculi hujus labentis non interrupte gavisorum, actus ministeriales registro catholico inferendos non juberi.

Hae sunt I[ncl]ytae U[nive]rsitas Ra[t]iones illa, quibus acatholici Makovienses fundari nec trinam matrimonior[um] suorum promulgationem in ecclesia catholica subire, nec actus ministeriales catholico registro inferi curare hactenus voluerunt. Parati interim gra[t]iosae i[llu]s[triss]imae suae ma[is]t[er]is ordinationi semet in omnibus subditali eum obedientia subicere. Quibus I[ncl]ytae U[nive]rsit[at]i Csanadiensi debita cum submissione ita expositis, sum et perfevero in oppido Ep[iscop]ali Mako die 8^a Maii 1785 I[ncl]ytae U[nive]rsit[at]is D[omi]nor[um] D[omi]nor[um] gratiosissimor[um] colendissimor[um] cultor devosissimus, et servus humillimus Franciscus Gyarmathy Minister Acatholicor[um] Makovien[sis] m[anu] p[ro]p[ria]

[fol. 3.] *Eman[at]um 6ª praes[entatum]. 21ª Junii 1785.*

Francisci Gyamathi Makoviensis ministri acatholici trinam in ecclesia catholica promulgationem et actus ministeriales registro catholico inferi curare detrectantis declaratio Episcopo communicatur.

[boríték címzése] Excellentissimo, Illust[rissi]mo, ac Re[vere]nd[issi]mo Domino
Emerico Kristovics, qua Episcopo Csanadiensi.
U[nde] Aradino
Tornyam.

Ex off[ici]o.

Ex Consil[io] Re[gi]o Locum[tenentia]li H[un]g[ari]co